

WSTĘP

Wielowymiarowość prowadzonych analiz w obrębie coraz liczniejszych zamyśłów integrujących poszczególne programy, projekty i zadania badawcze, w tym: teorie edukacji, kultury i sztuki oraz poznawcze inspiracje rozwoju pedagogiki; a ponadto: mechanizmy wyjaśniające jakość edukacji szkolnej, orientacje nauczyciela w relacjach z uczniami i rodzicami, refleksyjne doświadczenia praktyczne, osobowość nauczyciela, warunki i efekty jego pracy, czy też dobór kandydatów do zawodu nauczycielskiego oraz przemiany w strukturze, pozycji i funkcji społecznej edukacji, są szczególnie istotne w kontekście funkcjonowania systemu szkolnego, rozwijania współczesnych modeli edukacyjnych.

Propozycje czytelnice niniejszego tomu w miarę proporcjonalnie rozkładają się w wymiarze: wybranych zagadnień nauczania i wychowania oraz w odniesieniu do problemów stawianych przez pedeutologię, pedagogikę specjalną i resocjalizacyjną, a także pedagogikę opiekuńczo-wychowawczą i historię wychowania.

Tom otwiera tekst Beaty Bednarczuk pt. *Love as a Criterion for Valuating Experiences of Montessori Class Graduates*, poświęcony wartości miłości, jako naczelniej zasady oddziaływań wychowawczych w pedagogice Marii Montessori, realizowanej w zadaniach o charakterze edukacyjnym, zwłaszcza w aspekcie adekwatnej przestrzeni edukacyjnej dziecka, swobody wyboru środowiska uczenia się oraz postawy nauczyciela-wychowawcy. Opracowany przez Montessori system dydaktyczny jest skoncentrowany na dziecku, jako źródle miłości, centralnym pojęciu życia i kształcenia. Stąd ogromna w nim rola uczuć i emocji, zdolności refleksji, przetwarzania informacji w procesie tworzenia znaczeń. Bednarczuk podjęła próbę sprofilowania podstawowych uczuć towarzyszących doświadczeniom szkolnym i życiowym absolwentów klas Montessori w obszarze trzech wartości: pozytywnych, negatywnych lub ambiwalentnych.

Aleksander Piecuch natomiast w opracowaniu pt. *Zdezorientowana dydaktyka współczesnych czasów* podjął interesujący dyskurs nad współczesną dydaktyką. Twierdzi, że stanęła ona na rozdrożu, gdzie z jednej strony usiłuje zapobiec obniżającemu się poziomowi kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji, a z drugiej poszukuje możliwości dostosowania się do współczesności i oczekiwań społecznych. Swoje przemyślenia Autor osadził w obszarze powszechnej informatyzacji,

a po części nowych technologii, które tak intensywnie zawłaszczają edukacyjne pola. Ich liczne projekty i nowe koncepcje wspomagające edukację nie zawsze ujawniają swoją wyższość, a tym samym efektywność, nad tradycyjnymi metodami kształcenia, gdzie, jak trafnie ujmuje Piecuch: „Entuzjazm, jaki towarzyszył i wciąż towarzyszy zwolennikom nowego modelu nauczania z wykorzystaniem ICT (Technologie Informacyjno-Komunikacyjne), wyprzedził namysł nad konsekwencjami jego stosowania”.

Dyskursywny charakter rozważań podtrzymuje Janusz Miąso w artykule: *Promocja i intensyfikacja komunikacji interpersonalnej bezpośredniej rodzic – dziecko, nauczyciel – uczeń w świecie technokracji i osaczenia kapitałem materialnym*, wychodząc z założenia, że „osaczenie” dzieci światem materialnym, zwłaszcza gadżetami medialnymi, to aktualnie jeden z największych problemów psychologicznych i pedagogicznych, a zarazem jedno z największych wyzwań. Należy zatem zwrócić szczególną uwagę na ten problem, rzetelnie go badając, a ponadto promować i wzmacniać bezpośrednie relacje interpersonalne. Tutaj również konieczne są nie tylko nowe badania, ale i stosowne treningi komunikacji interpersonalnej, już „od najmłodszych lat przez rodziców i nauczycieli z dziećmi i uczniami, a także między sobą”.

Kolejne cztery teksty stanowią rodzaj rozwinięcia zakresów problemowych postawionych przez Aleksandra Piecucha i Janusza Miąso. *Pedagogiczne kryteria poznania i oceny rysunków dziecka w perspektywie modelu obrazowania figuratywnego* Marty Uberman dotyczą istotnej kwestii poznania i oceny twórczości rysunkowej dziecka, gdzie brak wymiernych kryteriów „skutkuje powierzchownymi analizami, pochopnymi diagnozami i nieadekwatnymi dla rozwoju i możliwości dziecka ocenami”. Zamiast więc, zdaniem Autorki, „stymulować, motywować i wzmacniać jego poczucie wartości, obniża je i uzależnia od osób dorosłych”. Na podstawie analizy literatury przedmiotu z zakresu twórczości rysunkowej dziecka w okresie obrazowania figuratywnego, a także własnych badań i doświadczeń, formułuje wniosek, że pedagogiczne poznanie i ocena dziecięcej twórczości plastycznej wymaga elementarnej wiedzy o dziecku i wymiernych kryteriów analizy formy plastycznej. Tylko wówczas będzie miało charakter obiektywny.

Barbara Lulek zaś w opracowaniu pt. *Wywiadówka jako przestrzeń procedur i rytuałów. O oficjalności i obligatoryjności* prezentuje grupowe spotkania rodziców i nauczycieli w kontekście „powtarzających się, stereotypowych zachowań o przewidywalnej formie, łączących się z realizacją wartości”. Na podstawie autorskich badań opisuje wywiadówki w kategoriach zidentyfikowania i nazywania rytuałów występujących podczas takich spotkań. Wyodrębnia następujące zachowania uczestników: zagubienie w nadmiarze wydarzeń i informacji, rutyna, nawyk, brak refleksji oraz pomniejszanie poczucia efektywności działania innych osób, co

według Autorki, „utrudnia, niekiedy uniemożliwia, budowanie bliskości pomiędzy współpracującymi dla dobra dziecka stronami”.

Gdy tymczasem Katarzyna Błażejewska w doniesieniu z badań *Praca domowa w opinii uczniów klas I–III i ich rodziców* zajmuje się ich opiniami w kwestii: deklarowanej częstotliwości zadawania prac domowych, rodzajów prac domowych, stosunku uczniów do ich odrabiania oraz ilości czasu poświęconego na ich wykonanie. Wyniki wskazują na potrzebę zadawania prac domowych, konieczność utrwalania wiedzy zdobytej w szkole oraz doskonalenia umiejętności uczniów.

Dla Bożeny Duszy natomiast celem badań, prezentowanych w artykule pt. *Indywidualne teorie pedagogiczne nauczycieli na temat szkoły jako miejsca rozwijania kreatywności oraz samodzielności myślenia i działania uczniów (raport z badań)*, było scharakteryzowanie indywidualnych teorii pedagogicznych nauczycieli odnoszących się do szkoły „jako miejsca rozwijania kreatywności ucznia oraz jego samodzielności myślenia i działania”. Wyniki wskazują, że podstawowym zadaniem szkoły jest przekaz wiedzy, a nie rozwój samodzielności i kreatywności uczniów. Osobiste teorie nauczycieli w tym zakresie różnią się w zależności od ich stażu pracy, poziomu kształcenia oraz wielkości szkoły, w której pracują. System szkolny, ich zdaniem, „nie oczekuje od uczniów radzenia sobie w świecie i nie przygotowuje do takiegoż, a wymaga kompetencji ucznia potrzebnych mu jedynie, by w nim przetrwać”.

W kolejnym tekście, autorstwa Magdaleny Zapotocznej, pt. *Zdalne umiędzynarodowienie? Mobilność edukacyjna studentów w obliczu zmian* podjęto próbę wskazania bezpośrednich konsekwencji pandemii dla międzynarodowej mobilności studentów oraz sposobów dostosowania się środowiska akademickiego do tychże zmian. Podstawą wniosku była analiza danych z europejskich wyników badań poświęconych wpływowi COVID-19 na strategię umiędzynarodowienia, ze szczególnym wskazaniem na międzynarodową mobilność studentów. Autorka wskazuje, że „wraz z eskalacją wirusa uczelnie na całym świecie stają w obliczu bezprecedensowych wyzwań związanych z koniecznością znalezienia nowej formuły dla internacjonalizacji w przestrzeni wirtualnej”.

Odwrotnie do zawartości wcześniejszych tomów, mniej licznie prezentują się zagadnienia pedagogiki specjalnej. W tekście Magdy Urbańskiej pt. *Mediacja w sprawach nieletnich – wymiar wychowawczy* skoncentrowano się na analizie literatury przedmiotu i aktów prawnych z tego zakresu, kładąc szczególnie nacisk na ukazanie specyfiki mediacji z udziałem nieletnich sprawców czynów karalnych oraz korzyści wychowawczych związanych z prowadzeniem postępowania mediacyjnego, w tym pozytywnego wpływu na rozwój osobowości młodego człowieka. Udział w spotkaniu mediacyjnym, zdaniem Autorki, „pozwala bowiem nie tylko na osiągnięcie satysfakcjonującego porozumienia, ale także, dzięki dobrowolnym

i samodzielnym decyzjom podejmowanym przez młodego sprawcę w trakcie mediacji, na zmianę swojego postępowania w kierunku pożądanym społecznie”.

Natomiast Grażyna Aondo-Akaa starała się ustalić relacje pomiędzy samooceną, umiejscowieniem poczucia kontroli i poczuciem koherencji wśród młodych dorosłych osób z wrodzoną niepełnosprawnością ruchową, co uwidacznia doniesienie badawcze pt. *Wybrane zasoby osobowości oraz ich wzajemne relacje u młodych dorosłych osób z wrodzoną niepełnosprawnością ruchową*. Uzyskane wyniki wskazują, że zarówno samoocena, jak i wewnętrzne poczucie kontroli oraz poczucie koherencji są ze sobą istotnie powiązane. Wzajemnie się warunkują i przyczyniają do wzrostu, co jest niezwykle ważne w przypadku wystąpienia niepełnosprawności na skutek trwałego uszkodzenia organizmu.

Problemy pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej tym razem zostały ujęte w sprawozdaniu z badań Lilianny Klimek, pt. *Obraz matki i obraz ojca w percepcji młodzieży przebywającej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego*. Autorka wyszła z założenia, że dla rozwoju dziecka przebywającego w środowisku zastępczym szczególne ważne znaczenie jest przypisywane obrazowi rodziców, jako że „odgrywa on istotną rolę w regulacji stosunków jednostki ze światem, a także ukierunkowuje pracę z rodziną”. Wnioski płynące z badań nie są jednak optymistyczne, ponieważ „obraz rodziców u sierot społecznych jest mniej korzystny niż u młodzieży wychowującej się w domu rodzinnym”, a „ponadto ocena postaw rodzicielskich ojca, jego akceptacja oraz postawy wobec niego są istotnie mniej korzystne w grupie młodzieży z domów dziecka”.

Tom zamyka opracowanie Oleny Bocharovej pt. *Historia kształtowania systemu wartości w ujęciu ukraińskiej nauki*. Badania nad historycznymi uwarunkowaniami oraz porównawcze ujmowanie problemów oświaty i wychowania nie tylko kraju, ale i za granicą przyczyniają się do wzbogacania i rozwoju pedagogiki jako nauki, zarówno teoretycznej, w kontekście rozumienia zjawisk i faktów pedagogicznych, jak i formułującej propozycje praktycznych rozwiązań o charakterze edukacyjnym. Autorka analizując materiały ukraińskich badaczy z zakresu historii pedagogiki oraz teorii wychowania, rysuje syntetyczną historię kształtowania się systemu wartości w tym kraju. Konkluduje, że „społeczeństwo ukraińskie na każdym etapie rozwoju miało specyficzny system wartości, który znalazł odzwierciedlenie w myśli filozoficznej, w utworach literatury i sztuki, normach moralnych i prawnych, w tradycjach oraz opinii publicznej”, a ponadto w edukacji.

Życzymy udanej lektury, zapraszając jednocześnie do współpracy przy kolejnych tomach Rocznika.

Janusz Kirenko